

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Кафедра філософії

**НАВЧАЛЬНО - МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**
з вивчення змістовних модулів дисципліни
**«ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО
СВІТУ»**
що виносяться на самостійну роботу

*студентів спеціальностей ФЕУ 072 – «Фінанси, банківська
справа та страхування», 075 – «Маркетинг»»
денної форми навчання*

2020

Навчально-методичні рекомендації з вивчення змістовних модулів дисципліни «Психотехнології сучасного світу», що виносяться на самостійну роботу студентів спеціальностей ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування», 075–«Маркетинг», денної форми навчання / Укл.: Г.О. Арсентьєва. – Запоріжжя: НУ "Запорізька політехніка", 2020. – 39 с.

Укладач: канд. філос. н., доцент, доцент каф. філософії *Арсентьєва Галина Олександрівна*

Рецензент: зав. каф філософії ЗДІА, доцент, канд. філос. наук *Калюжний В.С.*

Відповідальний за випуск: докт. філос. н., проф., зав. каф. *Бондаренко Ольга Валеріївна*

Затверджено на засіданні кафедри філософії,
протокол № 7 від 12.05. 2020 р.

Рекомендовано до видання НМК гуманітарного факультету,
протокол № 25 від 26.05 2020 р.

З М І С Т

	стор.
1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Психотехнології сучасного світу». Опис навчальної дисципліни	4
2. Зміст навчальної дисципліни «Психотехнології сучасного світу» за темами	8
3. Форми самостійної роботи студентів з дисципліни «Психотехнології сучасного світу»	14
4. Методичні поради по організації самостійної роботи студентів з курсу «Психотехнології сучасного світу»	15
5. Перелік запитань для підготовки до заліку з курсу «Психотехнології сучасного світу»	18
6. Рекомендована література	20
7. Короткий словник психологічних термінів з курсу «Психотехнології сучасного світу»	_24

1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ». ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу «Психотехнології сучасного світу» - це знання у галузі сучасної психології, зокрема, у сучасних популярних психологічних школах і напрямках. Вивчення даного курсу передбачає ознайомлення студентів із основними теоріями й концепціями сучасних популярних психологічних шкіл і напрямків, зокрема, із психотехнологіями цих психологічних шкіл і напрямків.

В ході вивчення курсу студенти повинні отримати чітке уявлення про особливості предмета психології залежно від психологічної школи, що досліджує його, її теоретичної бази і технічних методів.

Завдання вивчення курсу полягають у тому, щоб студенти, майбутні спеціалісти збагатили свій інтелектуально-творчий потенціал знаннями:

- а) на понятійному рівні – основних тенденцій розвитку сучасної психології та її психотехнологій сучасного світу;
- б) на фундаментальному рівні – змісту психології, її сутності, предмету та структури, методів психологічної діагностики та їх прийомів;
- в) на практично-творчому рівні – фундаментальних основ психотехнологій різних сучасних психологічних шкіл та напрямків.

Вивчення курсу передбачає також, з точки зору практичної діяльності, оволодіння такими навичками та вміннями:

- а) на репродуктивному рівні:
 - 1)засвоїти світоглядно-гуманістичний зміст психології, його людинотворчу природу;
 - 2)будувати універсальну макромодель соціальної дійсності у процесі суспільної діяльності та особистого життя;
 - 3)використовувати методи психологічної діагностики та їх прийомів;
- б) на евристичному рівні:

1) оволодіти коректним способом мислення щодо психологічних проблем, основними принципами та першоджерелами;

2) досліджувати соціальні явища, використовуючи знання психології, аналізувати основні процеси та явища зовнішнього та внутрішнього світу людини;

в) на творчому рівні:

1) формувати власну точку зору, спираючись на зв'язок психології з дійсністю;

2) визначати засоби перетворення дійсності за допомогою психологічних знань;

3) застосовувати набуті знання при аналізі нагальних проблем сьогодення;

4) пошук якісної психотехнології та якісне проведення психологічної діагностики як себе, так і інших.

Результати навчання дисципліни деталізують такі програмні результати навчання: у результаті вивчення дисципліни «Психотехнології сучасного світу» студент повинен:

знати:

- знати основний зміст усіх розділів навчальної програми, основні та найбільш вживані психотехнології сучасного світу;
- знати структуру психологічного знання, основні психологічні категорії (поняття), проблеми, імена, основні течії і напрями психології; зокрема, стосовно економічної сфери суспільного життя, законів, причинно-наслідкових та функціональних зв'язків, які існують між процесами та явищами на різних рівнях соціально-економічних систем;
- знати суть та використовувати психотехнології сучасного світу щодо психологічної діагностики психічних процесів;
- оволодіти психологічним способом мислення, практично використовуючи основні поняття психотехнологій сучасного світу.

вміти:

- практично використовувати основні психотехнології сучасного світу;

- змістовно аналізувати основні напрями та течії психології, зокрема, такі що репрезентують сучасний світ;
- абстрактно мислити, застосовувати психологічний аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик соціально-економічних і фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;
- досліджувати соціальні явища, використовувати прикладну психологію, аналізувати основні процеси та явища зовнішнього та внутрішнього світу людини; опрацьовувати різноманітні джерела інформації, формувати власну точку зору, робити висновки, приймати рішення;
- будувати універсальну макромодель та локальні моделі соціальної дійсності у процесі власної суспільної діяльності та здійснення особистого життя; застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- аналізувати й обґрунтовувати психологічні, соціальні, політичні, правові, ментальні й інші особливості українського суспільного життя та української національної ідеї;
- застосовувати набуті знання у професійній і соціальній діяльності; застосовувати їх при аналізі нагальних проблем сьогодення; демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;
- співвідносити та знаходити зв'язки між різними напрямками психології;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- вміти застосовувати психологічні принципи та знання про психологічні закономірності у навчально-виховному та управлінському процесах;

розуміти:

- основні закономірності та тенденції розвитку економічних моделей, політико-правових поглядів, науково-технічних знань, релігійних уявлень людства;
- світоглядно-гуманістичний зміст психологічного знання, його людинотворчу природу;
- причинно-наслідкові зв'язки розвитку світу (суспільства, його окремих складових) та життєдіяльності людини у ньому;
- досягнення та цінності суспільства, виходячи з розуміння місця фахової предметної області у загальній системі знань;
- використання на практиці методів, технік і прийомів психологічної діагностики особистості;
- коригування негативних соціальних стереотипів, нав'язаних оточуючими їх життєвими сценаріями і невдачами в минулому;
- емоційної та раціональної компетентності адекватного самопізнання, адекватності психологічної оцінки себе та інших.

Дисципліна "Психотехнології сучасного світу" є вибірковою дисципліною гуманітарного циклу, які у навчальному плані спеціальності забезпечують теоретичну та суспільно-виховну підготовку випускників вищої школи.

Навчальна дисципліна «Психотехнології сучасного світу» є вибірковою, вивчається на 2 курсі в 3 семестрі й завершується заліком для спеціальностей ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг», а екзаменом для спеціальностей 073–«Менеджмент».

Навчальним планом передбачено:

- лекцій – 15 годин для денного відділення ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг»;
- практичних занять – 15 годин для денного відділення ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг»;

- самостійної роботи студента – 60 годин для денного відділення ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг».

Загальна кількість – 90 годин для денного відділення ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг».

В умовах КМС навчальна дисципліна «Психотехнології сучасного світу» для денного відділення ФЕУ 072–«Фінанси, банківська справа та страхування» та 075–«Маркетинг» відповідає 3 заліковим кредитам з двома змістовими модулями та тижневими годинами для денної форми навчання: аудиторних –2, самостійної роботи студента – 4,5.

2 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ» ЗА ТЕМАМИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1

СПЕЦИФІКА ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ

Історичний аспект становлення психології як науки. Система явищ, які вивчає психологія (психічні процеси, психічні стани і психічні властивості індивіда). Відмінності життєвої психології від наукової. Понятійний та термінологічний апарат. Визначення психіки. Визначення предмета психології. Види та способи отримання психологічного знання. Специфіку предмету психології серед низки суміжних наук та його зміна на основних етапах її становлення як науки. Характеристика основних галузей психологічної науки (загальна, вікова, педагогічна, соціальна, практична психологія та ін.). Загальна характеристика основних шкіл сучасної психології: структуралізму, функціоналізму, психоаналізу, біхевіоризму, гуманістичної психології, гештальт-психології, когнітивної психології, трансперсональної психології. Особливості становлення вітчизняної психології та внесок провідних вітчизняних вчених у цей процес. Досягнення сучасного етапу розвитку української

психологічної науки. Методи психологічного дослідження. Вимоги до вибору конкретних методів дослідження (методи опитування, спостереження, експеримент, тест, тренінг тощо), їх характеристики, особливості застосування, переваги та недоліки при вивченні різних психічних явищ.

Завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Історичний поступ психології та її виокремлення у самостійну науку.

Завдання 2. Академічна та альтернативні точки зору в психології щодо психіки людини.

Завдання 3. Основні етапи виникнення та розвитку основних психологічних шкіл в історії психології.

Завдання 4. Історичне становлення психології в Україні.

Завдання 5. Сучасна психологія щодо взаємозв'язку свідомості, підсвідомості та поведінки людини.

Завдання 6. Методи психології та її основні категорії.

Завдання 7. Технології індивідуальної роботи в психологічній діагностиці.

Завдання 8. Технології групової роботи в психологічній діагностиці.

Завдання 9. Психологічне тестування як метод практичної психології.

Завдання 10. Психологічний тренінг як засіб розвитку самосвідомості.

ТЕМА 2

ПСИХОТЕХНОЛОГІЯ СТРУКТУРАЛІЗМУ І ФУНКЦІОНАЛІЗМУ ЯК ОДИН ІЗ ПОПУЛЯРНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ І НАПРЯМІВ ДОКРИЗОВОГО ПЕРІОДУ В ПСИХОЛОГІЇ

Передумови виникнення структуралізму. Період популярності. Структуралізм В.Вундта, К. Леві-Строса, М. Фуко. Ж. Деріда, А. Гольдмана. Основні підходи до методів психотехнології сучасного світу у структуралізмі. Визнання структури розумових здібностей найважливішими для досліджень психології. Вивчення елементів

свідомості: відчуття, образи, почуття. Аналітична інтроспекція як основна техніка дослідження в структуралізмі.

Передумови виникнення функціоналізму. Період популярності. Функціоналізм В.Джеймса. Визнання службової ролі свідомості для вирішення життєво важливих для індивіду завдань адаптації. Увага до співвідношення між м'язовою та судинною системами людини, викликаних емоційним станом. Визначення використання і функціонування розумових здібностей більш важливими, ніж їх структура. Вивчення свідомості і поведінки під час мисленнєвої діяльності людини. Техніки, що використовує функціоналізм: тести розумового розвитку, опитувальники, цілеспрямоване спостереження. Функціоналізм Ф. Brentano, У. Джемс, Дж. Дьюї.

Завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Основні процедури структурного аналізу в структуралізмі.

Завдання 2. Інтроспекція як метод пізнання в структуралізмі.

Завдання 3. Відмітні особливості структуралізму В.Вундта.

Завдання 4. . Структуралізм К. Леві-Строса.

Завдання 5. . Структуралізм М.Фуко.

Завдання 6. Відмітні особливості структуралізму Ж. Деріда.

Завдання 7. Відмітні особливості структуралізму А. Гольдмана.

Завдання 8. Функціоналізм Ф. Brentano.

Завдання 9. Функціоналізм У. Джемса. Дж. Дьюї.

Завдання 10. . Функціоналізм Дж. Дьюї.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕМА 1

ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОАНАЛІЗУ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ПОПУЛЯРНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ І НАПРЯМІВ

Криза в психології, викликана визнанням спірності щодо предмету психології. Передумови виникнення психоаналізу. Психоаналіз З.Фрейда, К.Юнга та інших представників класичного психоаналізу. Визнання первинності підсвідомості по відношенню до свідомості та поведінки людей, що контролюються неусвідомлюваними спонуканнями. Клінічне спостереження, як основна техніка дослідження психоаналізу. Підсвідоме: природа, функції, методи дослідження. Різниця психоаналізу в психології і в психіатрії. Аналітична групова психотерапія А.Адлера. Особливості і методика проведення психологічних тренінгів в аналітичній груповій психотерапії. Арт-терапія в психології, її проєктивні методики. Адаптаційний механізм арт-терапії, який допомагає людині зайняти активну позицію щодо можливостей пристосування до соціального середовища, що здатне гармонізувати особистість. Аутогенна тренування як активний метод психотерапії, психопрофілактики та психогієни людини. Особливо коли вона працює в умовах емоційної напруженості.

Завдання для самостійної роботи студентів

- Завдання 1.*** Розтлумачте дію механізму сублімації.
- Завдання 2.*** Розтлумачте дію механізму ідентифікації.
- Завдання 3.*** Розтлумачте дію механізму проєкції.
- Завдання 4.*** Розтлумачте дію механізму заміщення.
- Завдання 5.*** Розтлумачте дію механізму витиснення.
- Завдання 6.*** Розтлумачте дію механізму заперечення.
- Завдання 7.*** Розтлумачте дію механізму включення.
- Завдання 8.*** Підсвідоме: поняття, структура
- Завдання 9.*** З. Фрейд і теорія психоаналізу.
- Завдання 10.*** Аналітична психологія К. Юнга.

ТЕМА 2

ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ГЕШТАЛЬТ-ПСИХОЛОГІЇ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ПОПУЛЯРНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ І НАПРЯМІВ

Передумови виникнення гештальт-психології на ґрунті психоаналізу. Вивчення психіки з точки зору цілісних структур-гештальтів, коли ціле являє собою щось більше від суми його складових. Увага до міжособистісного сприйняття. Розробка категорії психічного образу. Утвердження системного підходу. Психокорекційні групи в гештальт-психології. Психотехнології гештальт-терапії: «Методика гарячого стільця». «Методика двох стільців». «Методика трьох стільців».

Завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Особливості вивчення психіки гештальт-психологією.

Завдання 2. Особливості психокорекції в гештальт-психології.

Завдання 3. Гештальт-психологія про розв'язання міжособистісних конфліктів.

Завдання 4. Емпатичні здібності у міжособистісному сприйнятті гештальтів.

Завдання 5. Тренінг в гештальт-психології.

Завдання 6. Психокорекційні групи в гештальт-психології.

Завдання 7. В чому полягає зміст психічних процесів відчуття і сприйняття в гештальт-терапії?

Завдання 8. «Методика двох стільців»

Завдання 9. «Методика трьох стільців».

Завдання 10. «Методика гарячого стільця».

ТЕМА 3 ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ПОПУЛЯРНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ І НАПРЯМІВ

Передумови виникнення гуманістичної психології. Особливості предмету дослідження у цій психологічній школі. Акцент на том, що

кожна людина унікальна, аналіз окремих випадків не менш оправданий, ніж статистичні узагальнення типових випадків. Три основні підходи гуманістичного напрямку: філософський підхід, соматичний підхід та духовний підхід.

Гуманістична психологія А.Маслоу і К.Роджерса. Основні підходи гуманістичної психології. Зосередженість на унікальності життєвого досвіду людини. Обговорення почуттів як основний метод гуманістичної психології. Психокорекції ні групи гуманістичного напрямку, орієнтованих на ріст і розвиток особистості, вдосконалення спілкування людей. Особливості методик К.Роджерса і К.Левіна. Е.Фромм про відновлення гармонії між людиною і суспільством завдяки встановленню «ніші любові» у найближчому колі людини. Психотехнології гуманістичної психології: обговорення почуттів, перекладання почуттів у слова, як усно, так і письмово тощо.

Завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Клієнт-центрована терапія Роджерса.

Завдання 2. Доктрина самоактуалізації Маслоу.

Завдання 3. Теорія Райха про розкріпачення психологічних затисків іта звільнення внутрішньої енергії тіла.

Завдання 4. Техніка Александра в гуманістичній психології.

Завдання 5. «Репертуарні решітки» Келлі.

Завдання 6. Психодрама як чуттєва методика гуманістичної психології.

Завдання 7. Емпатична взаємодія Роджерса.

Завдання 8. Психосинтез Ассаджиоли.

Завдання 9. «Реальна самість» як ключове поняття в концептуальних побудовах Роджерса, та Маслоу.

Завдання 10. Арт-терапія як гуманістична терапія мистецтво

ТЕМА 4

ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ПОПУЛЯРНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ І НАПРЯМІВ

Передумови виникнення когнітивної психології. Доведення вирішальної ролі знання у поведінці людини. Загальна характеристика основних підходів когнітивної психології, що досліджує процеси

отримання, збереження та переробки інформації мозком людини. Когнітивна психологія Ж. Піаже і Г. Айзенка. Техніки, що використовує когнітивна психологія. Дослідження особливостей пам'яті, мислення та функціонування інформаційних процесів людини. Психотехнології когнітивної психології: тести психологічної діагностики пам'яті, мислення та функціонування інформаційних процесів людини.

Завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Нативістична та емпірична точки зору щодо керування когнітивним розвитком людини.

Завдання 2. Довгострокова та короточасна пам'ять.

Завдання 3. Когнітивні дослідження пам'яті у пізнавальних процесах.

Завдання 4. Поведінкові експерименти в когнітивній психології.

Завдання 5. Нейровізуалізація при виконанні когнітивних завдань.

Завдання 6. Символічне когнітивне моделювання для вдосконалення індивідуального та соціального прийняття рішень.

Завдання 7. Когнітивна психологія навчання та розвитку людини.

Завдання 8. Використання мови як когнітивного явища.

Завдання 9. Дослідження когнітивною психологією навчання та розвитку людини

Завдання 10. Когнітивна психологія про декларативні та процесуальні форми пам'яті.

3 ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КURСУ «ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ»

У відповідності до навчальної програми з курсу «Психологія» обсяг навчального навантаження для самостійної роботи складає 38 годин для денного відділення.

Уміння студентів самостійно працювати над вивченням конкретного предмета – важливий чинник підвищення якості їх

підготовки. Самостійна робота студентів по опануванню курсу «Психотехнології сучасного світу» відбувається в наступних формах:

- вивчення теоретичних основ курсу за конспектами лекцій та рекомендованою літературою;
- підготовка доповідей, рефератів за тематикою курсу;
- самостійне опрацювання додаткової літератури до тем лекційного курсу;
- самостійне опрацювання питань для підготовки до заліку (самоконтроль засвоєння змісту лекційного курсу «Психологія»).

За змістом самостійна робота поділяється на такі групи:

- опрацювання лекційного матеріалу;
- виконання домашніх завдань;
- підготовка до рубіжного контролю;
- написання рефератів, доповідей.

В допомогу студентам у їх самостійній роботі викладач проводить індивідуальні консультації з дисципліни.

4 МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ПО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ПСИХОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ»

4.1. Вимоги для оформлення письмових робіт

Тему доповідей і рефератів студенти вибирають з наведеного нижче переліку. Попередньо знайомляться з базовою літературою, складають план роботи, аналізують додаткові джерела інформації. План роботи складається зі вступу, 2-3 питань, що розкривають зміст проблеми, висновків, списку використаної літератури. Розкриваючи зміст проблеми треба враховувати історію її становлення і сучасний стан. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками.

Список літератури має вміщувати не тільки підручники і посібники, але і монографії та наукові статті (не менше 2). Список літератури складається з 8-10 джерел. Фінальним етапом підготовки доповіді чи реферату є систематизація матеріалу, уточнення плану і оформлення роботи.

В електронному вигляді матеріал слід готувати у форматі MS Word, розмір сторінки А4 (всі поля – 2 см.), міжрядковий інтервал – 1,5, шрифт Times New Roman, 14 кегль. Абзацний відступ ставити автоматично 1,25 см. Всі міжабзацні інтервали 0 пт.

Обсяг роботи не менше 20 сторінок друкованого тексту А-4. Текст на аркуші має бути вирівняно по ширині. При цитуванні обов'язково вказувати джерело і сторінку, з якої наводиться цитата. Лапки « » використовуються для цитат, назв творів тощо. Посилання подаються за зразком [2, с. 45], де 2 – номер згадуваного джерела у списку використаної студентом літератури, а с. 45 – номер сторінки цього джерела, що містить наведену цитату. Список літератури слід оформити згідно із вимогами ВАК України. Всі роботи, що не відповідають означеним вимогам за оформленням повертаються на доопрацювання.

4.2 Зразок титульного аркушу реферату/доповіді

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

кафедра філософії

Реферат / доповідь
з дисципліни «Психотехнології сучасного світу»
Тема реферату / доповіді

Студента групи

(підпис)

П.І.Б.

№ залікової книжки

Перевірила:

доц.. каф. філософії(підпис)

Арсентьєва Г.О.

4.3 Тематика рефератів і доповідей з навчальної дисципліни «Психотехнології сучасного світу» для студентів денного відділення

1. Психотренінг: соціодинаміка, вправи.
2. Ребефінг: психотехнологія роботи с диханням.
3. Психотехнологія вивчення людини трудовій діяльності.
4. Технології соціальні та психологічні.
5. Використання психотехнологій як проблема психоекології.
6. Психотехнології змінених станів свідомості. Методи і техніки.
7. Сучасна технологія ефективних комунікацій.
8. Соціально-психологічний тренінг. Методи моделювання і аналізу ситуації.
9. Психотехнологія управління собою.
10. Психотехнологія управління людьми.
11. Основи психотехнології спілкування маркетолога..
12. Акмеологічний тренінг: теорія, методика, психотехнології.
13. Сучасні психотехнології: процес і мова комунікації.
14. Психотехніка парадоксу в психотерапії.
15. Психотехнології впливу.
16. Психологічні техніки сімейної терапії.
17. НЛП у психотехнологіях бізнесу та маркетингу.
18. Взаємозв'язок принципів та методів психотехнологій сучасного світу.
19. Психотехнології свідомих та несвідомих процесів. у психіці людини.
20. Психотехнології доброго запам'ятовування і збереження інформації.

5 ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ «ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ»

1. Психотренінг: соціодинаміка, вправи. Історичний аспект становлення психології як науки.

2. Психічні процеси, психічні стани і психічні властивості індивіда. 3. Визначення психіки.

4. Визначення предмета психології. Види та способи отримання психологічного знання.

5. Специфіку предмету психології серед низки суміжних наук та його зміна на основних етапах її становлення як науки.

6. Характеристика основних галузей психологічної науки (загальна, вікова, педагогічна, соціальна, практична психологія та ін.).

7. Загальна характеристика основних шкіл сучасної психології: структуралізму, функціоналізму, психоаналізу, біхевіоризму, гуманістичної психології, гештальт-психології, когнітивної психології, трансперсональної психології.

8. Особливості становлення вітчизняної психології та внесок провідних вітчизняних вчених у цей процес.

9. Методи психологічного дослідження. Вимоги до вибору конкретних методів дослідження (методи опитування, спостереження, експеримент, тест, тренінг тощо), їх характеристики, особливості застосування, переваги та недоліки при вивченні різних психічних явищ.

10. Сучасна психологія щодо взаємозв'язку свідомості, підсвідомості та поведінки людини.

11. Методи психології та її основні категорії.

12. Технології індивідуальної роботи в психологічній діагностиці.

13. Технології групової роботи в психологічній діагностиці.

14. Психологічне тестування як метод практичної психології.

15. Психологічний тренінг як засіб розвитку самосвідомості.

16. Основні підходи до методів психотехнології сучасного світу у структуралізмі.

17. Структуралізм В.Вундта, К. Леві-Строса, М. Фуко. Ж. Деріда, А. Гольдмана.

18. Функціоналізм Ф. Brentano, У. Джемс, Дж. Дьюї.

19. Основні процедури структурного аналізу в структуралізмі.

20. Психоаналіз З.Фрейда, К.Юнга та інших представників класичного психоаналізу.

21. Підсвідоме: природа, функції, методи дослідження. Різниця психоаналізу в психології і в психіатрії.

22. Аналітична групова психотерапія А.Адлера. Особливості і методика проведення психологічних тренінгів в аналітичній груповій психотерапії.

23. Арт-терапія в психології, її проєктивні методики.

24. Аутогенна тренування як активний метод психотерапії, психопрофілактики та психогієни людини.

25. Вивчення психіки з точки зору цілісних структур-гештальтів.

26. Психотехнології гештальт-терапії: «Методика гарячого стільця». «Методика двох стільців». «Методика трьох стільців».

27. Гуманістична психологія А.Маслоу і К.Роджерса. Основні підходи гуманістичної психології.

28. Особливості методик К.Роджерса і К.Левіна. Е.Фромм про відновлення гармонії між людиною і суспільством завдяки встановленню «ніші любові» у найближчому колі людини.

29. Психотехнології гуманістичної психології: обговорення почуттів, перекладання почуттів у слова, як усно, так і письмово тощо.

31. Психодрама як чуттєва методика гуманістичної психології.

32. Арт-терапія як гуманістична терапія мистецтвом.

33. Психосинтез Ассаджиоли.

- 34. Техніка Александера в гуманістичній психології.
- 35. «Репертуарні решітки» Келлі.
- 36. Теорія Райха про розкріпачення психологічних затисків та звільнення внутрішньої енергії тіла.
- 37. «Реальна самість» як ключове поняття в концептуальних побудовах Роджерса, та Маслоу.
- 38. Когнітивна психологія Ж. Піаже і Г. Айзенка.
- 39. Психотехнології когнітивної психології: тести психологічної діагностики пам'яті, мислення та функціонування інформаційних процесів людини.
- 40. Когнітивна психологія навчання та розвитку людини.

6 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Андреева Г. М. Социальная психология. М.: Изд-во МГУ, 1997. 429 с.
2. Андриенко Е. В. Социальная психология: Учеб. пособие для студ. высш пед учеб. заведений / Под ред. В.А. Сластенина. М.: Издательский центр "Академия", 2000. 264 с.
3. Асмолов А.Г. Психология личности. М., 1990.
4. Берне Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М., 1986.
5. Навчальний посібник. Харків-Київ: Р. И. Ф., 2006. 320 с.
6. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь, 2005. 464 с.
7. Крысько В. Г. Социальная психология: словарь-справочник. Минск: Харвест, 2004. 688 с.
8. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури", 2004. 272 с.

9. Немов Р.С. Психологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. В 3 кн. Кн. 1. Загальні основи психології. Рівне: “Вертекс”, 2002. 576 с.
10. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К.: Либідь, 2002. 632 с.
11. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 367 с.
12. Семенова А. В., Гурін Р. С. Осипова Т. Ю. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 319 с.
13. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 520 с.
14. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 335 с.
15. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: ВД “Професіонал”, 2004. 304 с.
16. Цимбалюк І. М. Психологія. К.: Професіонал, 2004. 215 с.
17. Цимбалюк І. М., Яницька О. Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. К.: Професіонал, 2004. 304 с.

Допоміжна

1. Альманах психологических тестов. М.: КСП, 1995. 400 с.
2. Аронсон Элиот. Общественное животное. Введение в социальную психологию. СПб.: Прайм Еврознак, 2006. 416 с.
3. Аронсон Элиот. Общественное животное. Введение в социальную психологию. СПб.: Прайм Еврознак, 2006. 416 с.

4. Занюк С. С. Психологія мотивації. К.: Либідь, 2002
5. Канеман Д., Словик П., Тверски А. Принятие решений в неопределенности: Правила и предубеждения / Пер. с англ. Х.: Изд-во Институт прикладной психологии «Гуманитарный центр», 2005. 632 с.
6. Воронкова А. Э. Менеджмент. Практикум : учеб. пособ. / Воронкова А. Э., Осыка А. П., Титова Т. И. Луганск : Из-во ВУГУ, 1999. 164 с.
7. Поляков В. А. Лидер в коллективной стратегии. Формула успеха: идея – команда - реализация : практикум / Поляков В. А. Минск, 2004. 120 с.
8. Соціологія виховання управлінського персоналу / [Руссу В. М., Боделан Р. Б., Тенюх К. М. та ін.]; під заг. ред. проф. Г. В. Ангелова. Одеса : СМІЛ, 2003. 308 с.
9. Танаев В. М. Практическая психология управления / В. М. Танаев, И. И. Карнаух. М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2003. 304 с.
10. Удальцова М. В. Социология и психология управления : практикум / М. В. Удальцова, Л. К. Аверченко. М. : ИИФРА, 1999. 180 с.
11. Панфилова А. П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности / Панфилова А. П. СПб. : Об-во «Знание», 1999.
12. Ликсон Ч. Конфликт: семь шагов к миру / Ликсон Ч. СПб.: Питер, 1997.
13. Кашапов Р. Р. Курс практической психологии. Для высшего управленческого персонала : учеб. пособ. / Кашапов Р. Р. Ижевск : Из-во Удм. ун-та, 1995. 704 с.

Інформаційні ресурси

Інформаційні ресурси

http://www.koob.ru/common_psychology/

<http://www.shsgroup.ru/>

<http://expertmeet.org/>

<http://pro-psixology.ru/>

<http://topreferat.znate.ru/>

<http://do.gendocs.ru/>

<http://bibliofond.ru/>

1. Материалы по психологии [Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа: <http://www.psychology-online.net>
2. Общая психология : Психология познавательных процессов [Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа: <http://all-psychology.ru/ppp.html>
3. Психологический факультет [Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа: <http://www.psifak.com/>
4. StudFiles : Все для учебы : Психология познавательных процессов [Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа:

// www.studfiles.ru/dir/cat8/subj73/file16782/view157447.html

5. [Энциклопедия Кругосвет](http://www.krugosvet.ru/) : Универсальная научно-популярная онлайн-энциклопедия : [История](http://www.krugosvet.ru/) и общество : Психология и педагогика [Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru/taxonomy/term/34>
6. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения : В 2-х т./А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР)

[Электронный ресурс] : [сайт]. – Режим доступа:
//yanko.lib.ru/books/psycho/leontyev-psychology.htm

7 КОРОТКИЙ СЛОВНИК ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ З КУРСУ «ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ»

Адаптація – пристосування органа або організму (фізіологічна адаптація), або особистості (психологічна адаптація) до змін умов середовища. Якщо йдеться про нові міжособистісні відносини, то говорять про соціально-психологічну адаптацію.

Акцентуація характеру – це поняття ввів К. Леонгард. Воно означає надмірну виразність окремих рис характеру та їх поєднання, які є крайнім варіантом норм, що межують з патологією.

Альтруїзм – форми поведінки людини, орієнтовані на задоволення чужих інтересів, свідомо не передбачаючи їх користі для себе.

Амбівалентність (почуттів) – наявність «ніжних» і «ворожих» почуттів одночасно, які відчуває людиною по відношенню до однієї й тієї самої людини.

Астенія – нервово-психологічна слабкість, яка проявляється в підвищеній втомі, зниженому порозі чутливості, крайній нестійкості настрою, порушенні сну. Виникає в результаті різних хвороб, при надмірному розумовому та фізичному напруженні і при довготривалих негативних хвилюваннях та конфліктах.

Аутизм – хворобливий стан психіки, який характеризується зосередженістю людини на своїх хвилюваннях, відходом від реального зовнішнього світу. У дітей аутизм виражається порушенням поведінки, фантазіями, зниженням активності під час ігор, зменшенням мовного контакту, школярі втрачають інтерес до навчання, відчувають труднощі в шкільних заняттях, втрачають контакт з ровесниками та дорослими.

Аутогенне тренування – вид психотерапії, що ґрунтується на максимальному психологічному та м'язовому розслабленні, яке збігається із самогіпнозом.

Аутоеротизм – задоволення сексуальних потягів за відсутності будь-якого стороннього (зовнішнього) об'єкта, тобто за допомогою органів та частин свого тіла. Прикладом аутоеротичної діяльності є смоктання немовляти, мета якого (поряд із задоволенням голоду) – отримання насолоди. Аутоеротизм характеризує, за Фрейдом, нормальну ранню стадію розвитку сексуальності.

Афект (нестяма) – сильні та відносно короткочасні емоційні хвилювання, які супроводжуються разуче.

Безсвідоме: 1) в широкому («описаному», за Фрейдом), значені зміст психічного життя, про наявність якого людина або не підозрює в даний момент, або не знає про них протягом тривалого часу, або зовсім ніколи не знала.

Валідність – комплексна характеристика методики, яка включає відомості в сфері досліджених явищ і репрезентативності психодіагностичної процедури по відношенню до них.

Вимушена відмова – німецький варіант терміна «фрустрація», хвилювання через вимушену відмову від задоволення потягів. В.В. може бути спричинена несприятливими зовнішніми обставинами перебування у в'язниці, відсутність відповідного напівспілкування та ін. (та внутрішніми умовами) потяг відхиляється як неприємливими силами «Я» – «над -Я».

Витіснення – переведення психічного змісту із свідомого в безсвідоме (чи утримання його в безсвідомому стані) підтримується певними безсвідомими силами. Один з важливих захисних механізмів, завдяки якому несприятні для «Я» бажання стають безсвідомими.

Вільний страх – безпредметний страх, який «не знає» об'єкта, що його викликає (для позначення В.С. Фрейд використовує також термін, який буквально перекладається як «готовність до страху»,

іноді – як «готовність у вигляді страху»). Для позначення В.с. існує також термін «тривога», «тривожність».

Воля – свідоме та цілеспрямоване регулювання людиною своєї діяльності.

Воно – найнижча (глибинна) підструктура душевного апарату, зміст якої несвідомий. Містить у собі нестримні сексуальні та агресивні потяги. Керується принципом задоволення, знаходиться в конфліктних відношеннях з «Я» і «над-Я».

Гіперактивність – поєднання загального рухового хвилювання, непосидючості, великої кількості зайвих рухів, недостатньої цілеспрямованості та імпульсивності вчинків, підвищеної ефективності, порушення концентрації уваги.

Депресивний стан – ефективний стан, який характеризується негативним емоційним фоном, зміною мотиваційної сфери когнітивних (пов'язаних з пізнанням) уявлень і загальною пасивністю поведінки. Суб'єктивно людина в стані депресії відчуває тяжкі, мученицькі емоції та переживання – подавленість, тугу, відчай.

Дисфобія – розлад настрою, з переважанням злобно-тужливого, похмуро-незадоволеного, поєданого з роздратованістю, агресивністю, нерідко страхами.

Діагноз психологічний – кінцевий результат діяльності психолога, спрямований на опис та з'ясування сутності індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінювання їхнього актуального стану, прогнозу подальшого розвитку та розробки рекомендацій, визначених завданням психодіагностичного дослідження.

Едипів комплекс – характерна установка дитини по відношенню до батьків, яка складається в фалічній фазі сексуального розвитку приблизно між 3–4 роками. Названий за іменем героя давньогрецької легенди царя Едипа, який, не знаючи того, вбив власного батька й одружився з власною матір'ю. Для хлопчика звичайно характерний

позитивний Е.к. (любов до матері і бажання інцеста з нею і одночасно ревності й ненависть по відношенню до батька з бажанням усунути його як суперника). Може розвинутися, і негативний (зворотний) Е.к. – любов до батька і ненависть до матері. Частіше обидві форми поєднуються і виникає амбівалентна установка по відношенню до батьків. У дівчинки аналогічний комплекс (любов до батька і ненависть до матері) і зворотний до нього називається комплексом Електри.

Економічний розгляд душевних процесів – розгляд психічних процесів з точки зору їх енергетичного забезпечення (енергією лібідо). Енергетичним джерелом, згідно з Фрейдом, є ВОНО.

Експеримент (у психології) – активне втручання в ситуацію з боку дослідника, який здійснює планомірне маніпулювання однією або декількома змінними (факторами) та реєстрацією відповідних змін у поведінці об'єкта, який вивчається.

Емпатія – здатність індивіду емоційно відкликатися на переживання інших людей.

Заміщення – один із механізмів переведення несвідомих, неприйнятливих для «Я» («над-Я») бажань в прийнятливі форми. Результатом є, наприклад, помилкові дії, невротичні симптоми, дотепи, певні характеристики сновидіння та інше.

Захисні механізми – спеціальні форми психічного захисту, які виробляються силами «Я». До них відносяться витіснення, сублимація, регресія та ін.

Захист психічний – сукупність несвідомих психічних процесів, які покликані захищати «Я» від загроз з боку реальності (як правило, в дитинстві) чи від потягів, або «Над-Я» в (дорослих). Для З. може бути використаний будь-який психічний процес чи діяльність (праця, гра та ін.), а також спеціальні захисні механізми.

Згушення – злиття різноманітних уявлень в одне ціле. Один з важливих механізмів роботи сновидінь.

Зміщення – один з основних механізмів роботи сновидінь, а також спотворення несвідомих думок і бажань в інших явних формах психічного життя, полягає в зміщенні акценту з головного на другорядне. В результаті 3., наприклад, важливий прихований елемент проступає в справжньому змісті сновидінь дуже віддаленими і незначними натяками.

Ігрова терапія – метод терапевтичного впливу на дітей та дорослих з використанням гри. В основі різних методик, описаних цим поняттям, лежить визнання того, що гра сильно впливає на розвиток особистості.

Ідентифікація: 1) розпізнання будь-кого, будь-чого;
2) уподібнення, ототожнення з будь-ким, будь-чим.

Ідентифікація (ототожнення) – несвідомий процес, завдяки якому індивід (наприклад, дитина) веде себе, думає і відчуває, як це зробила б інша людина, з якою він себе ототожнює (наприклад, мати чи батько). Відіграє важливу роль у формуванні особистості.

Інтелект (від лат. *Intellectus* – розуміння, поняття, досягнення) – відносно стійка структура розумових здібностей індивіда.

Інфантилізм – затримка в розвитку організму. Характерна ознака поєднання фізичного та психічного недорозвитку.

Інцест – сексуальні відносини з кровними родичами.

Істерія – патологічний стан психіки людини, що характеризується підвищеним навіюванням, слабкістю свідомої регуляції поведінки. Для істерії характерна невідповідність між малою глибиною переживань та яскравістю їх зовнішніх проявів, звучні окрики, плач, уявна непритомність.

Істерія страху – невроз, основними симптомами якого є різноманітні фобії.

Катарсис – емоційне потрясіння, яке відчуває людина під дією на нього творів мистецтва і здатне привести до того, що вона звільниться від незначних переживань і думок та відчуває внутрішнє очищення.

Комплекс – сукупність афективно заряджених думок, інтересів і установок особистості, вплив яких на актуальне психічне життя, як правило, несвідомий. Складається, головним чином, у ранньому дитинстві і зумовлює багато закономірностей подальшого психічного життя. Фрейд виділяє Едипів комплекс, комплекс кастрації, екскрементальний комплекс тощо.

Контент-аналіз – метод виявлення та оцінювання специфічних характеристик тестів інших носіїв інформації (відеозаписів, інтерв'ю, відповідей на відкриті питання і т.п.), в якому в відповідності з цілями дослідження виділяються певні смислові одиниці змісту та інформації.

Кореляційний коефіцієнт – показник зв'язку (залежності) двох або декількох ознак (змінних).

Латентний період – певна фаза дитячого розвитку (приблизно від 5–6 років до початку пубертатного періоду), в якій сексуальний розвиток нібито на деякий час переривається. Ранньодитячі переживання зі сфери сексуального підлягають витісненню і закриваються спогадами. Інтереси дитини звернені в цей період головним чином на спілкування з товаришами по іграх, шкільне навчання і т.п.

Лібідо – одне з ключових понять психоаналізу. Спочатку означало психічну енергію, яка лежала в основі всіх сексуальних проявів індивіда, використовувалось як синонім сексуального потягу. В більш пізніх працях Фрейд використовує поняття Л. як синонім потягу до життя (еросу).

Лонгітюдне дослідження – довге та систематичне вивчення одних і тих самих досліджуваних, яке дозволяє визначити діапазон вікової та індивідуальної зміни фаз життєвого циклу людини.

Маніакальний стан – характеризується немотивованим підвищенням веселим настроєм, прискоренням асоціативних процесів, зміною, нестійкою увагою, мовноруховим збудженням.

Міжособистісні відносини – суб'єктивно переживаючі взаємозв'язки між людьми, які об'єктивно з'являються в характері і способах взаємних впливів, наданих людьми один одному в процесі спільної діяльності та спілкування.

Модальність (від лат. *Modas* – спосіб) – одна з основних властивостей відчуттів, їхня якісна характеристика (колір – в зорі, тон і тембр – у слусі, характер запаху – в носі і т.п.).

Моральні почуття – високі почуття, переживання, пов'язані з відношенням людини до інших людей, до суспільства та своїх громадських обов'язків.

Мотив: – 1) спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта, сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, які зумовлюють активність суб'єкта та визначають її спрямованість; 2) спонукаючий та визначаючий вибір спрямованості діяльності на предмет (матеріальний або ідеальний), заради якого вона здійснюється; 3) усвідомлювана причина дій та вчинків особистості.

Мотивація – спонукання, сукупність мотивів (причин), які викликають активність організму та визначають її спрямованість.

Нав'язливий стан – думки, сумніви, страхи, ваблення, дії, які виникають у людини всупереч його бажанню. Окремі, нестійкі нав'язливі стани можуть з'являтися в зовсім здорових людей, постійні та невизначені стани є ознакою ряду психічних захворювань.

Навіювання (гіпноз), сугестія – підкорення впливу, яке характеризується несвідомим сприйняттям того, що навіюється.

Над-Я – вища інстанція в структурі душевного життя, яка виконує роль внутрішнього цензора, совісті і т.п. «Над-Я» виникає із

зникненням Едипового комплексу. Діяльність «Над-Я» залишається несвідомою (див. «Я-ідеал»).

Нарцисизм – прихильність лібідо до власного «Я» як до об'єкта. Може бути первинним (коли «Я» і «Воно» ще не відділені одне від одного), коли змінювався в нормі прихильністю частини лібідо до зовнішніх об'єктів, і вторинним, коли частина лібідо «відв'язується» від об'єктів і знову звертається на «Я».

Неврастенія – захворювання із групи неврозів, при якому виражене ослаблення діяльності нервової системи проявляється в підвищеній роздратованості, стомленні, втрачанні здатності до довгого розумового та фізичного напруження.

Невроз – психічно зумовлений розлад, симптоми якого у символічній формі виражають душевний конфлікт, який спричинив його (конфлікт потягів), зокрема сексуальних потягів і потягів «Я».

Невроз страху – невроз, головним симптомом якого є вільний страх.

Об'єкт лібідо – та частина лібідо, яка спрямована до одного чи декількох зовнішніх об'єктів, протистоїть «Я-лібідо».

Олігофренія – грубий недорозвиток абстрактно-логічного мислення внаслідок органічної поразки головного мозку у внутрішньоутробному періоді або на ранніх етапах постнатального розвитку. За ступенем інтелектуальної недостатності розрізняють три групи олігофренії: ідіотія (найбільш глибоке слабоумство), імбецильність (середній ступінь) та дебільність (легкий ступінь). Психічні функції ідіотів зводяться до рефлекторних актів; імбецилам можна прищеплювати навички самообслуговування; дебіли, незважаючи на уповільненість та конкретність мислення, мають низький рівень суджень, вузький кругозір, бідний запас слів та слабку пам'ять, здатні до придбання деяких знань та професійних навичок.

Опір – намагання не допустити в свідомість витіснені несвідомі бажання і думки. Під час психоаналітичних сеансів виражається в опорі психоаналітику (критика лікаря, відмова повідомити думки, що

приходять у голову на основі того, що вони «зовсім безглузді» або неважливі, і т.п.), залишаються несвідомими для пацієнта.

Особистий зміст (смысл) – індивідуалізоване відображення дійсного відношення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність, усвідомлюване як «значення для мене» засвоєваних суб'єктів, безособових знань про світ.

Переляк – афективний стан страху, який виникає в ситуації небезпеки, до якої не було готовності (див. *страх, вільний страх*).

Перенесення, трансфер – перенесення пацієнтом на психоаналітика почуттів, які він відчуває до інших людей, як правило, до батьків, тобто проекція ранньодитячих установок і бажань по відношенню до батьків на іншу особу. Залежно від характеру цих почуттів (ніжно-дружні чи злобно-ревнісні). П. може бути позитивним чи негативним. П. виявляється і в повсякденному житті.

Передсвідоме – зміст духовного життя, яке в даний момент неусвідомлене, але може легко стати такими, якщо «привернути до себе погляди свідомості». «Топографічно» шар П. розташований між шаром несвідомого і свідомістю.

Покривальні спогади – такі, що збереглися в пам'яті про події перших 5–6 років життя, які відзначаються особливою яскравістю і здаються незначними. Через механізм зміщення ніби «покривають» найбільш суттєве виховання дитинства, яке піддається витісненню. Однак усе забуте в них можна здобути шляхом психоаналізу.

Помилкова дія – загальна назва для цілого класу дій «з дефектом», тобто дій, під час виконання яких виявляються помилки різного характеру. До П. д. відносяться: обмовки, описки, очитки, закладання і загублення предметів, помилки пам'яті та ін. Виникнення П. д. пояснюється зіткненням протирічних один одному намірів і проявом у такій своєрідній формі П. д. – (проти волі суб'єкта), наміри, які він намагається приховати.

Потяг до життя – потяг, метою якого є збереження, підтримка і розвертання життя в усіх його аспектах, формах. У пізніх працях Фрейда протиставиться потягу до смерті. Сексуальні потяги і потяги до самозбереження відносяться до П. до ж.

Потяг до смерті – притаманні індивіду, як правило, безсвідомі тенденції до саморуйнування і повернення в неорганічний стан. Зовні проявляються в агресії по відношенню до людей і предметів. У пізній концепції потягів протиставляються Фрейдом потягу до життя. Знаходячись у нормі в відомій єдності з ними, в патологічних випадках можуть вилитися в садистські спотворення, самозвинувачення в меланхоліків та ін.

Приватні (парціальні) захоплення – з'являються на різних стадіях дитячого розвитку окремі типи потягів (оральні, анальні, садистські, потяг до підглядкування та ін.), які на початку генітальної фази інтегруються під приматом генітальної зони і підкоряються сексуальним (у вузькому розумінні слова) потягам.

Принцип задоволення – принцип регуляції психічного життя, який полягає в намаганні уникати незадоволення і необмежено отримувати задоволення. Панує в «Воно». Протистоїть принципу реальності.

Принцип реальності – принцип регуляції психічного життя, що виражається в обліку реальних умов і можливостей задоволення потягів і часто у відмові від різних способів отримання задоволення. Потяги «Я» підкоряються П. р. Він протистоїть принципу задоволення. В ряді пізніх праць Фрейд розглядав П. р. як модифікацію принципу задоволення.

Прихильність до об'єкта – фіксованість лібідо на певних об'єктах в наслідок вибору об'єкта, «приставання» лібідо до об'єктів; дослівно цей термін перекладається як «захоплення» об'єктів, їх «зарядженість» лібідозною енергією.

Приховані думки сновидінь – несвідомий (власний) зміст сновидінь, який ховається за дійсними, що спотворюють його зміст.

Проективні методики – сукупність методик, спрямованих на дослідження особистості, в основі яких лежить принцип психологічної проекції.

Протидія – форма, в якій проявляється протистояння «Я» первинній енергії потягів. Сили протидії примушують лібідо набутися таку форму вираження, яка була б одночасно формою, прийнятною для «Я». Тим самим відкривається шлях для утворення невротичного симптому. Дослівно цей термін перекладається як «контр-захват», «контр-заповнення».

Психастенічний тип – особи, які відзначаються тривожно-недовірливим характером, сором'язливістю, малою ініціативністю (при високому розвинутому почутті обов'язку), педантичністю. Через невпевненість у собі вони схильні до багаторазової перевірки своїх дій.

Психастенія – хворобливий розлад психіки, для якого характерна крайня нерішучість, боязкість, схильність до нав'язливих ідей.

Психоаналіз – термін П. вживається в трьох основних значеннях:

- 1) особливий підхід до дослідження тих душевних процесів, які, з точки зору Фрейда, не можуть бути адекватно вивчені за допомогою інших методів; допускає ряд технічних прикладів, які мають за мету розкрити несвідомий смисл помилкових дій, приховані думки сновидінь і т. п.;
- 2) метод лікування невротичних захворювань, що полягає в доведенні до свідомості пацієнта несвідомого психічного змісту;
- 3) теоретичний напрям у психології, що розвиває особливі уявлення про структуру душевного життя, взаємодію окремих підструктур і т.п.

Психопатія – патологія характеру, за якої в суб'єкта спостерігається стійке поєднання властивостей характеру, які перешкоджають його адекватній адаптації в соціальному середовищі.

Психосоматичні розладнання – розладнання органів і систем, спричинене психічними факторами.

Психотерапія – лікувальний вплив на психіку хворого або групи хворих. Психотерапевтичні впливи є впливами психічними. Насамперед це слово (а також міміка, жест, поведінка та дія) та вплив навколишньої обстановки (лікування середовищем).

Психотехнологія - це організована і продуктивна діяльність людей у різних сферах соціальної практики, орієнтована на ефективне вирішення психологічних завдань із задалегідь певним соціальним ефектом і є сукупністю засобів і методів психологічного впливу, об'єднаних певним алгоритмом їх застосування.

Реактивне утворення – результат роботи одного із захисних механізмів, який приводить до виникнення способу поведінки, прямо протилежного несвідомому витісненому намаганням (наприклад, перебільшена турбота матері про дитину, яку вона ненавидить чи ненавиділа, і т.п.).

Регресія – повернення психічного розвитку на більш ранній ступінь.

Релаксація – фізіологічний стан спокою, розслаблення при відході до сну і т. п., а також повне або часткове розслаблення, яке настає в результаті довільних зусиль типу аутогенного тренування та інших корекційних прийомів.

Риси особистості – стійкі, які повторюються в різних ситуаціях особливості поведінки індивіда.

Робота сновидінь – процес, завдяки якому з прихованих думок сновидінь, соматичних подразників під час сну, залишків денних вражень формується явний зміст сновидінь.

Фрейд розрізняє чотири основні механізми Р. с:

- 1) згущення;
- 2) зміщення;
- 3) вторинне оброблення;
- 4) наочне (образне) зображення думок і висловлювань.

Розрядка напруження – за поданням Фрейда, виникає всередині психічного апарату завдяки зовнішнім і внутрішнім подразникам напруження, повинно розрядитися поза цим і тим самим установити певну психічну рівновагу. Засобом цієї розрядки може бути плач («виплакатися»), сміх, рух («дати волю своїй люті») та ін. Але арсенал засобів, які використовуються при цьому, дуже бідний. Крім того, не всі вони прийняті в соціальному відношенні. Тому напруження може розрядитися в таких формах, як сновидіння або навіть у вигляді невротичних симптомів, наприклад, у вигляді страху.

Самоспостереження – спостереження людини за внутрішнім планом власного психічного життя, яке дозволяє фіксувати його проявлення (переживання, думки, почуття та ін.).

Сексуальне – цей термін вживається в широкому і вузькому значеннях. У вузькому розумінні означає те, що має відношення до продовження роду. В широкому значенні С. включає також отримання задоволення від еротичних зон, не обов'язково пов'язаного з розмноженням, і ще ширше – насолодження від функціонування будь-яких органів.

Сексуальний розвиток – починається, за Фрейдом, не в пубертатний період, а практично з народження. Проходить ряд етапів, які розрізняються пануваннями певних ерогенних зон. Цими етапами є:

- 1) оральна фаза (1-й рік життя), ерогенні зони – слизові оболонки рота й губ;
- 2) анальна фаза (2–3-й роки), ерогенна зона – слизова оболонка заднього проходу;
- 3) фалічна фаза (4–6 роки), ерогенна зона – пеніс (фалос), характеризується дитячим онанізмом, формуванням Едипового комплексу;
- 4) латентний період;
- 5) генітальна (від початку пубертатного періоду) фаза розвитку сексуальності, приватні потяги підкоряються пануванню лібідо, задовольняються шляхом нормальної статевої діяльності. Поскілки сексуальний розвиток є, за Фрейдом, «системоутворювальним» фактором усього розвитку в цілому, постільки ця схема може розглядатися і як схема (періодизація) розвитку особистості взагалі.

Симптоматична дія – дія, що завдається незначною (перебирання речей, зборок сукні, гудзиків, наспівування про себе мелодії і т. п.), яка має, як і помилкова дія, прихований зміст.

Сновидіння – душевне життя під час сну. Метою С. є усунення подразників, що заважають сну, в формі галюцінарного виконання незадоволених бажань, коли людина не спить. Має явну форму вираження (явний зміст С.) і прихований за ним несвідомий зміст (приховані думки С.).

Сон – стан, що характеризується з психічної боку втратою інтересу до зовнішнього світу. Біологічною метою С. є відпочинок. Фрейд відрізняє від сновидіння.

Спостереження – систематичне та цілеспрямоване сприйняття психічних явищ з метою вивчення їх специфічних змін у певних умовах та відшукування змісту цих явищ.

Страх – афективний стан очікування будь-якої небезпеки. Страх перед будь-яким конкретним об'єктом Фрейд називає боязливістю, в патологічних випадках – фобією. Фрейд розрізняє також *вільний страх* (див.) і *переляк* (див.)

Страх (захоплення) – граничні, за Фрейдом, утворення між фізичним і психічним (соматичним і душевним), «психічні представники», що виникають у надрах тілесного апарату і досягають душі подразнень. Характеризується чотирма аспектами: джерелом, ціллю, об'єктом і силою (енергією).

Стрес – стан, викликаний надзвичайними психічними фізичними напруження або впливами подразників, які травмують. Стрес може діяти як позитивно мобілізуючи, так і негативно – на діяльність (дістрес) близько до її повної дезорганізації.

Сублімація – відхилення енергії сексуальних потягів від їхньої прямої мети отримання задоволення і продовження роду і направлення її до несексуальних (соціальних) цілей.

Типічний розгляд душевних процесів – схематичне «просторове» уявлення структури душевного життя у вигляді різних шарів (інстанцій), які мають своє особливе місце розташування, функції і закономірності розвитку. Вперше типова схема побутово душевного життя була представлена у Фрейда трьома інстанціями: несвідомим, передсвідомим і свідомістю, взаємовідношення між якими регулювалися цензурою. З початку 20-х років Фрейд виділяє в структурі психічного життя інші інстанції: «Я», «ВОНО» і «Над-Я». Дві останні підсистеми локалізовані з шару «несвідоме».

Увага – довільна або недовільна психічна діяльність. Виділяються такі види порушення уваги: звуження об'єму уваги, коли порушена концентрація уваги і спостерігається її відволікання на побічні об'єкти.

Уява (фантазія) – психічний стрес, що полягає у створенні нових образів (уявлень) шляхом перероблення матеріалу сприйняття та уявлень, одержаних у попередньому досвіді.

Фіксація: 1) наполегливе дотримання одного разу прийнятої установки, звички, способу дії. Один із прикладів Ф. – сексуальна Ф. на певному партнері чи способі сексуального задоволення, яка робить неможливою іншу форму статевого життя; 2) (на травмі) – «застрявання» хворого на якомусь травмувальному переживанні з його минулого, що виражається в нав'язливій появі одних і тих самих симптомів, неможливості самому звільнитися від них і т. п.

Фобія – непереборний нав'язливий страх перед будь-яким предметом чи явищем. Фрейд виділяє дві групи Ф.:

1) «життєвий страх» (страх смерті, інфекції і т.п.);
 2) спеціальні Ф. (боязнь відкритих просторів, окремих тварин і т. п.).
 Причиною фобії, як і будь-якого іншого симптому, є несвідомий конфлікт душевних намагань.

Характер – індивідуальне поєднання стійких психічних особливостей людини, які передбачають типічний для даного суб'єкта спосіб поведінки в певних життєвих умовах і обставинах.

Цензура (цензор) – образне уявлення тих сил, які намагаються не допустити в свідомість несвідомі думки і бажання.

«Я» – підструктура душевного життя, що виступає посередником, між «Над-Я» і «Воно», індивідом і реальністю. Несе на собі функцію сприйняття зовнішнього світу і пристосування до нього, намагається врахувати і погодити між собою вимоги реальності, «Воно» і «над-Я». Підкоряється принципу реальності.

Явний зміст сновидінь – образи сновидіння, як вони представлені тому, хто бачить сон, символічне зображення прихованих думок сновидіння.

«Я-ідеал» – у працях Фрейда часто вживається «Над-Я». Однак ряд коментаторів творчості З.Фрейда вважають, що слід розрізняти «Над-Я» як результат початкових ранньодитячих ідентифікацій з батьками і «Я-ідеал» як результат більш пізніх ідентифікацій з більш широким колом осіб. «Я-і». представляє моральні суспільні норми. Протягом життя може неодноразово змінюватися.

«Я-лібідо» – частина лібідо, спрямована на власне «Я». Протистоїть об'єкт – лібідо (див. *нарцисизм*).